

- Halushchak, I. et al. "Methodical Aspects of Evaluation of Financial Architecture of Economy". *WSEAS Transactions on Business and Economics*, vol. 17 (2020): 260-268. DOI: 10.37394/23207.2020.17.27
- Ivashkovskaya, I. V., Stepanova, A. N., and Kokoreva, M. S. *Finansovaya arkhitektura kompaniy. Sravnitelnyye issledovaniya na razvitykh i razvivayushchikhsya rynkakh* [Financial Architecture of Companies. Comparative Studies in Developed and Emerging Markets]. Moscow: INFRA-M, 2013.
- Kobyletsy, V. R. "Koeffitsient rentabelnosti aktyviv (Koeffitsient rentabelnosti pasyviv)" [Return on Assets (Rate of Return on Liabilities)]. *Financial Analysis online*. <https://www.finalon.com/slovník-ekonomichnikh-pokaznikov/337-pokaznik-rentabelnosti-aktiviv-pokaznik-rentabelnosti-pasiviv>
- Kuzhelev, M. A. "Analiticheskaya obrabotka i analiz finansovoy informatsii" [Analytical Processing and Analysis of Financial Information]. *Finansy, uchet, banki*, no. 5 (2001): 36-41.
- Kuzhelev, M. A. "Korporativnoye upravleniye: sushchnost i elementy" [Corporate Governance: Essence and Elements]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*. 2008. http://pmguinfo.dp.ua/images/documents/korp_otnosheniya/poleznie_publicacii/9_suhsnost_i_elementy.pdf
- Kuzheliev, M. O. "Formuvannia paradyhmy korporativnoi sotsialnoi vidpovidalnosti v Ukraini" [Corporate Social Responsibility Paradigm Formation in Ukraine]. *Ekonomichni chasopys – XXI*. 2015. http://soskin.info/userfiles/file/2015/3-4_1_2015/Kuzheliev.pdf
- Kuzheliev, M. O., and Nechyporenko, A. V. "Vplyv povedinovykh faktoriv na upravlinnia finansovoi diialnistii korporatsii: teoretychni aspekty" [Influence of Behavioural Factors on Financial Management of Corporation: Theoretical Aspects]. *Zbirnyk naukovykh prats Universytetu derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy*, no. 2 (2018): 154-168. DOI: <https://doi.org/10.33244/2617-5940.2.2018.154-168>
- Kuzheliev, M. O., Zherlitsyn, D. M., and Zhytar, M. O. "Formalization of Dynamic Relations between Enterprise Financial Indicators". *Nezalezhnyi auditor*, no. 16(II) (2016): 18-26.
- Melnyk, V. M., and Bychkova, N. V. *Finansova arkhitektura natsionalnykh korporatsii ta yii vplyv na efektyvnist finansovoi diialnosti* [Financial Architecture of National Corporations and Its Impact on the Efficiency of Financial Activities]. Ternopil: Aston, 2012.
- Nechyporenko, A. V., and Nemsadze, H. H. "Vplyv finansovoi arkhitektury na rozvytok korporatsii" [The Impact of Financial Architecture on the Development of the Corporation]. *Nauka ta innovatsii yak osnovni shliakhy vdoskonalennia ekonomichnoho potentsialu krainy*. Lviv: LEF, 2019. 114-116.
- Zhytar, M. O. "Formuvannia mekhanizmu upravlinnia kredytopromozhnistii pidpriemstva v umovakh innovatsiynoho rozvytku ekonomiky Ukrainy" [Formation of the Mechanism of Creditworthiness Management of the Enterprise in the Conditions of Innovative Development of Economy of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy (ekonomika, pravo)*, no. 2 (2015): 57-62.

УДК 336.2

JEL: H20; H21; H30; H50

ОЦІНКА НАСЛІДКІВ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОКАЗНИКІВ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ

©2020 СОКОЛОВСЬКА А. М.

УДК 336.2

JEL: H20; H21; H30; H50

Соколовська А. М. Оцінка наслідків реформування податкової системи України в контексті показників податкового навантаження

Метою статті є аналіз змін у податковій системі України, що відбулися внаслідок її реформування, у контексті таких її загальних характеристик, як податкове навантаження на економіку, фактори виробництва та споживання. У процесі дослідження податкової системи поряд із розрахунком її основних індикаторів (податкового коефіцієнта, частки податків на працю, капітал і споживання у ВВП та імпліцитних ставок зазначених груп податків), проведеним на основі використання методологічних і методичних підходів Європейської комісії, та їх статистичним аналізом, широко використовувався метод компаративного аналізу – порівняння податкової системи України з податковими системами постсоціалістичних країн ЄС (ЄС-11). За результатами дослідження встановлено, що податкові реформи, які проводилися в Україні впродовж 2010–2019 рр., зумовили: зниження загального рівня податкового навантаження на економіку, яке відбулося за рахунок зменшення частки ВВП, що перерозподіляється через єдиний соціальний внесок; зниження податкового навантаження на фактор виробництва «праця» до рівня, нижчого за середній рівень у країнах ЄС-11 і в більшості країн цієї групи; зміщення податкового навантаження з капіталу на споживання, що проявилось у зміні співвідношення між імпліцитними ставками відповідних груп податків: якщо до 2014 р. імпліцитна ставка податків на капітал була вищою, ніж імпліцитна ставка податків на споживання, то з 2014 р. ситуація змінюється на протилежну, що свідчить про позитивні структурні зрушення в податковій системі України, які вважаються більш сприятливими для економічного зростання.

Ключові слова: податкове навантаження, податковий коефіцієнт, імпліцитна ставка податків на працю, капітал і споживання.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-214-223>

Табл.: 5. Бібл.: 19.

Соколовська Алла Михайлівна – доктор економічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного фінансового інституту Академії фінансового управління Міністерства фінансів України (бульв. Дружби Народів, 38, Київ, 01014, Україна)

E-mail: sokolovska_alla@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1022-8215>

Sokolovska A. M. Evaluating the Consequences of Reform of Ukrainian Tax System in the Context of Tax Burden Indicators

The article is aimed at analyzing changes in the tax system of Ukraine that occurred as a result of its reform, in the context of its general characteristics such as the tax burden on the economy, the factors of production and consumption. In the process of researching the tax system along with the computation of its main indicators (tax rate, share of labor taxes, capital and consumption in GDP and implicative rates of specified tax groups), based on the use of methodological and methodical approaches of the European Commission, and their statistical analysis, widely using the method of comparative analysis – comparison of Ukraine's tax system with the tax systems of post-socialist countries of the EU (EU-11). According to the research, it is determined that the tax reforms that were conducted in Ukraine during the period of 2010–2019 resulted in: reduction of the total level of tax burden on the economy, which was held due to the reduction of the share of GDP, which is redistributed through the single social contribution; reduction of the tax burden on the «labor» production factor to the level lower than the intermediate level in the EU-11 countries and in most countries of this group; shifting the tax burden from capital to consumption, manifested in the balance between the implicit rates of the respective tax groups: if the tax rate in 2014 is greater than the implicit rate of taxes on consumption, then from 2014 the situation is changed to the opposite, which testifies to positive structural changes in the tax system of Ukraine, which are considered more favorable for economic growth.

Keywords: tax burden, tax coefficient, implicit tax rate on labor, capital and consumption.

Tabl.: 5. **Bibl.:** 19.

Sokolovska Alla M. – D. Sc. (Economics), Professor, Deputy Director for Scientific Work of the Financial Management Research Institute of Academy of Finance of the Ministry of Finance of Ukraine (38 Druzhby Narodiv Blvd., Kyiv, 01014, Ukraine)

E-mail: sokolovska_alla@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1022-8215>

Чисельні податкові реформи, що проводилися в Україні впродовж 2010–2019 рр., ставлять на порядок денний питання наукового аналізу податкової системи, сформованої за їх наслідками. Без такого аналізу неможливо ні оцінити результативність реформ, ні окреслити напрями подальших податкових трансформацій. Отже, необхідно дати наукову відповідь на питання, якою є наразі податкова система в Україні.

Хоча про податки в Україні написано чимало, об'єктом аналізу є здебільшого окремі їх види, а не податкова система в цілому. Зокрема, у низці наукових та експертних статей розглядаються здобутки та недоліки у справлянні податку на прибуток підприємств у зв'язку з обґрунтуванням як доцільності, так і недоцільності його заміни податком на виведений капітал [1–4]. Чимало публікацій присвячено аналізу економічних і фіскальних наслідків підвищення ставок акцизного податку та проблемам його адміністрування [5–7]. З'явилися нові публікації, в яких обґрунтовується шкідливість ПДВ для української економіки [8; 9]. Об'єктом аналізу в окремих статтях є наслідки реформування ЄСВ в Україні [10–12].

Метою цієї статті є аналіз змін у податковій системі України в контексті таких її загальних характеристик, як податкове навантаження на економіку, фактори виробництва та споживання. Зазначений аспект дослідження дозволяє дати відповідь на питання: як вплинули податкові реформи, що вносили різновекторні зміни в оподаткування (спрямовані на підвищення одних і зниження інших податків), на податкову систему в цілому? Як змінився в Україні податковий коефіцієнт і чи відповідають дійсності його оцінки, що наводяться в окремих статтях? Чи змінилася структура податкової системи в контексті класифікації податків за економічними функціями і як можна оцінити ці зміни? Відповіді на ці питання мають ґрунтуватися на розрахунках основних інди-

торів податкової системи, а не на експертних оцінках їх кількісних значень, які все частіше зустрічаються на шпальтах видань і стають причиною неточної інформації щодо стану оподаткування в Україні¹.

У процесі дослідження податкової системи поряд із розрахунком її основних індикаторів, проведеним на основі використання методологічних і методичних підходів Європейської комісії, та їх статистичним аналізом, широко використовувався метод компаративного аналізу – порівняння податкової системи України з податковими системами інших країн. Метою такого порівняння не є визначення оптимальної для України моделі оподаткування чи оптимального його рівня, оскільки такий оптимум є різним для кожної країни, відображаючи різні етапи їх розвитку, соціальні преференції та інші пріоритети політики [14], а також різний рівень державних витрат². Таке порівняння дозволяє встановити як відмінності, так і ступінь наближення податкової системи нашої країни до податкових систем країн, які є для нас певним орієнтиром. Питання вибору такого орієнтиру потребує певного пояснення.

Нерідко дослідники вважають, що орієнтиром для України, особливо в контексті визначення прийнятної частки податків у ВВП, мають бути податкові системи країн, близьких до нашої країни за рівнем ВВП на душу населення. Підставою для такого висновку вважається наявність позитивної кореляції між рівнем ВВП на душу населення і часткою податків у ВВП, тобто те, що країни з низьким значенням цю-

¹ Наприклад, за твердженням К. Швабія, податковий коефіцієнт в Україні становить близько 35% ВВП [9], а за оцінкою О. Гетман, рівень загальнодержавних витратків за останні п'ять років скоротився з майже 50% від ВВП у 2014 р. до приблизно 40% у 2019 р. [13].

² На думку В. Танзі та Х. Зі, «визначення оптимального рівня податків концептуально рівнозначне визначенню оптимального рівня державних витрат» [15].

го показника, як правило, перерозподіляють меншу частку ВВП через податкову систему і навпаки [16]. Проте із цього правила є чисельні винятки, коли країни з високим ВВП на душу населення мають низьку частку податків у ВВП (найбільш яскравим прикладом такої країни є Ірландія, яка, маючи найвищий після Люксембургу показник ВВП за ПКС на душу населення в Євросоюзі, перерозподіляла у 2018 р. через податки та соціальні внески лише 22,6% ВВП), тоді як країни з порівняно низьким показником ВВП на душу населення перерозподіляють через податки значну частку ВВП (прикладом таких країн ЄС є Хорватія, Греція, Італія), що відображає вибір цими країнами бажаного для них рівня державних витрат.

Щодо України, то близький до неї показник ВВП на душу населення за ПКС мають такі країни (Грузія, Вірменія, Домініканська Республіка, Бутан, Ямайка, Йорданія) [17], податкові системи яких ніколи не були орієнтиром для нашої країни, за винятком Грузії, податкова реформа якої певний час ставилися за приклад для наслідування. Дійсним орієнтиром для України були і є податкові системи країн – членів ЄС, передусім постсоціалістичних, що можна пояснити такими причинами:

- 1) стратегією інтеграції України до Європейського Союзу, що вимагає руху в напрямі фактичного наближення до країн цього інтеграційного утворення, зокрема тієї його частини, яка приєдналася до ЄС під час останніх хвиль його розширення;
- 2) схожістю історичних передумов становлення сучасних податкових систем, методологічних підходів до їх формування (шляхом запозичення кращих форм оподаткування, апробованих у розвинутих країнах), а також проблем, які довелося долати на шляху їх становлення, а в подальшому – на шляху імплементації *acquis communautaire* в національне податкове право;
- 3) фактичним наближенням податкової системи України (за своїм складом, структурою та тенденціями розвитку) до податкових систем цієї групи країн ЄС;
- 4) необхідністю адаптації податкового законодавства України, зумовленою підписанням Угоди про асоціацію з ЄС, до директив ЄС, що вимагає відповідних порівнянь і ставить певні вимоги та обмеження до напрямів реформування непрямого оподаткування в Україні.

Найбільш загальною характеристикою податкової системи будь-якої країни є частка ВВП, яка акумулюється (перерозподіляється) державою через податки та платежі до соціальних фондів і є показником податкового навантаження на економіку. В Україні зазначений показник (його ще називають податковим коефіцієнтом), якщо його розрахувати

за методологією Європейської комісії, адаптованою до українського податкового законодавства й описаною нами в монографії «Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи» [18, с. 115–146], упродовж 2010–2019 рр. зменшився з 34,6 до 31,15% ВВП, а порівняно з його найвищим рівнем у 2012 р. – на 5,59 в. п. Якщо ж розрахувати податковий коефіцієнт, керуючись українською бюджетною класифікацією, тобто враховуючи ті обов'язкові платежі, які утворюють податкові надходження, то значення податкового коефіцієнта у 2019 р. порівняно з 2010 р. зменшилося лише на 0,71 в. п., а порівняно з 2012 р. – на 4,59 в. п.³ (табл. 1).

Якщо у 2010 і в 2014 рр. податковий коефіцієнт в Україні був вищим порівняно з його значенням у більшості постсоціалістичних країн – членів ЄС (країни ЄС-11), а також порівняно з його середнім рівнем по цій групі країн, то у 2018 р. він був нижчим за податковий коефіцієнт у більшості країн цієї групи, за винятком Румунії, Болгарії та Литви, і нижчим за середній рівень у зазначеній групі країн (табл. 2).

Зменшення податкового коефіцієнта в Україні відбулося за рахунок зниження на 5,92 в. п. (порівняно з 2010 р.) частки ЄСВ у ВВП, яке стало наслідком зменшення ставки цього внеску. У 2018 р. його частка становила 6,41% і була нижчою порівняно з більшістю країн ЄС (не лише постсоціалістичних, а й розвинутих), за винятком Ірландії, Швеції, Данії, а також Мальти. Щодо частки у ВВП податків і прирівняних до них обов'язкових платежів, які враховуються при визначенні податкового коефіцієнта згідно з методологією Європейської комісії, то у 2019 р. вона збільшилася порівняно як з 2010 р., так і з 2014 р., сягнувши найвищого рівня на досліджуваному інтервалі у 2017 р. (26,35%). Ще більшою мірою виросли податкові надходження до Зведеного бюджету України (згідно з українською бюджетною класифікацією) – на 4,21 в. п. у 2019 р. порівняно з 2010 р. і на 3,77 в. п. порівняно з 2014 р., сягнувши у 2017 р. 27,75% ВВП. Частка податків (без урахування ЄСВ) у ВВП в Україні у 2018 р. була значно вищою за її рівень у всіх країнах ЄС-11, за винятком Хорватії й Угорщини, а також за середній рівень у цій групі країн ЄС. Отже, загальне податкове навантаження в Україні зменшилося виключно за рахунок ЄСВ на тлі зростання частки податків у ВВП.

Незважаючи на зниження податкового коефіцієнта, податкова система в Україні продовжує ха-

³ Податковий коефіцієнт, розрахований за методологією Європейської комісії, відрізняється від податкового коефіцієнта, що являє собою відношення суми податкових надходжень і ЄСВ до ВВП, тим, що включає в себе деякі платежі, які згідно з українською бюджетною класифікацією вважаються неподатковими, зокрема плату за ліцензії та дозволи на здійснення певних видів діяльності, додаткові збори на виплату пенсій та деякі інші, й водночас не включає рентну плату за використання природних ресурсів, орендну плату за землю, які входять до складу податкових надходжень в Україні.

Таблиця 1

Динаміка податкового коефіцієнта в Україні в 2010–2019 рр., % від ВВП*

Показник	Рік					
	2010	2012	2014	2016	2018	2019
ПДФО	4,73	4,85	4,58	5,34	5,93	6,37
Військовий збір	–	–	0,16	0,48	0,53	0,56
Податок на прибуток	3,74	3,97	2,53	2,52	2,98	2,95
ПДВ	8,00	9,88	8,76	9,87	10,52	9,53
Акцизний податок	2,62	2,74	2,84	4,27	3,73	3,45
Мито	0,82	0,94	0,79	0,85	0,76	0,76
Податкові надходження (ПН)	21,72	25,67	23,16	27,28	27,72	26,93
Усього платежі, які враховуються при розрахунку податкового коефіцієнта	21,80	24,01	21,92	25,70	23,97	24,27
ЄСВ	12,80	12,73	11,41	5,53	6,41	6,88
Податковий коефіцієнт (за методологією Європейської комісії)	34,60	36,74	33,33	31,23	30,38	31,15
Податковий коефіцієнт (ПН + ЄСВ)	34,52	38,40	34,57	32,81	34,13	33,81

Примітка: * – наведено не всі податки і збори, що враховуються при визначенні податкового коефіцієнта, а лише основні, які є найбільш фіскально ефективними.

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України.

Таблиця 2

Динаміка податків у країнах ЄС, % від ВВП

Країна	2010 р.		2014 р.		2018 р.	
	Податки та соціальні внески	Податки	Податки та соціальні внески	Податки	Податки та соціальні внески	Податки
1	2	3	4	5	6	7
Бельгія	43,6	29,7	45,7	31,5	44,8	31,6
Болгарія	26,1	19,4	28,4	20,6	29,9	21,3
Чехія	32,7	18,1	33,9	19,3	36,1	20,5
Данія	45,0	45,1	48,9	49,7	45,1	45,4
Німеччина	37,3	22,1	38,3	23,1	40,1	24,4
Естонія	32,9	20,3	31,9	21,1	32,8	21,3
Ірландія	27,8	22,7	28,9	24,0	22,6	18,8
Греція	32,0	21,1	36,0	25,6	38,9	27,3
Іспанія	31,3	19,5	33,9	22,3	34,7	23,0
Франція	42,3	26,4	45,7	29,0	46,5	30,6
Хорватія	36,0	24,2	36,7	24,9	38,6	26,6
Італія	41,2	28,3	42,9	30,0	41,8	28,7
Кіпр	31,7	23,7	33,8	25,5	33,8	25,1
Латвія	28,4	19,8	29,6	21,2	31,0	21,9
Литва	28,4	16,7	27,5	16,4	30,2	17,5
Люксембург	37,6	26,7	37,5	27,0	39,3	28,6
Угорщина	37,2	25,4	38,6	25,4	37,6	25,3
Мальта	31,9	26,3	32,4	26,9	31,8	26,5
Нідерланди	35,5	22,6	37,0	22,4	38,7	24,8
Австрія	41,1	27,1	42,8	28,3	42,3	27,6

1	2	3	4	5	6	7
Польща	31,4	20,6	31,9	19,8	35,2	22,1
Португалія	30,4	21,8	34,2	25,2	34,9	25,5
Румунія	26,4	17,7	27,5	19,0	26,3	15,6
Словенія	38,0	22,2	37,4	22,2	37,6	22,1
Словаччина	28,1	16,0	31,8	18,3	34,1	19,3
Фінляндія	40,6	28,5	43,5	30,9	42,2	30,4
Швеція	42,9	40,3	42,3	39,5	43,8	41,0
Велика Британія	33,3	27,1	32,5	26,5	33,8	27,3
ЄС-15	37,5	27,3	39,3	29,0	39,3	29,0
ЄС-11	31,4	20,0	32,3	20,7	33,6	21,2

Джерело: Data onTaxation. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en

рактизуватися як така, що створює високий рівень податкового навантаження на економіку. Чим можна пояснити зазначені оцінки, і чи є вони справедливими? Відповідь на першу частину запитання лежить у площині відсутності єдиних підходів до вимірювання податкового навантаження та його ототожнення з фіскальним і державним навантаженням на економіку. Перше вимірюється часткою доходів і видатків зведеного бюджету у ВВП, друге – часткою доходів зведеного бюджету і власних доходів державних соціальних фондів у ВВП, а також видатків зведеного бюджету та видатків соціальних фондів, профінансованих за рахунок власних джерел, у ВВП. Отже, якщо йдеться про навантаження, яке перевищує 40% від ВВП, то це державне, а не податкове навантаження на економіку, яке у 2019 р. відрізнялося від податкового навантаження, розрахованого згідно з українською бюджетною класифікацією, щонайменше, на 8,21в. п. (табл. 3).

Щодо відповіді на другу частину запитання, яка стосується справедливості оцінки податкового навантаження в Україні як високого, то вона не може бути простою й однозначною. По-перше, рівень податків у країні є похідним від рівня державних видатків, що визначає суспільно необхідну послідовність проведення реформ у системі державних фінансів – їх початок з оптимізації системи державних витрат. В іншому разі наслідком зниження податків буде зростання бюджетних дисбалансів. У цьому контексті податкове навантаження в Україні можна охарактеризувати як таке, яке відповідає (є адекватним) існуючому рівню державних видатків, відображає інституціональну спроможність фіскальних органів, рівень податкової культури платників тощо.

По-друге, оцінка рівня податків значною мірою залежить від ефективності використання акумульованих державою коштів. У цьому контексті податкове та фіскальне навантаження в Україні є неадекватним кількості та якості наданих суспільних благ і тому

може оцінюватись як надмірне. Саме з цієї причини питання рівня податкового навантаження особливо гостро постає в тих країнах, де держава є неефективною, тоді як насправді більш важливим є те, як використовуються державні доходи [15].

По-третє, рівень податків може оцінюватись у контексті конкурентоспроможності, що передбачає його порівняння з податковим навантаженням в інших країнах. З цієї точки зору податковий коефіцієнт в Україні є нижчим порівняно з більшістю постсоціалістичних країн ЄС. Отже, за наявності інших сприятливих (рівних) умов (справедливе судочинство, захищеність прав власності, низький рівень корупції тощо) Україна могла би конкурувати з цими країнами за іноземні інвестиції.

Проте незалежно від оцінки рівня податків в Україні ключовим є питання, за яких умов воно може бути знижено. Головними умовами щодо цього, на нашу думку, є:

- ✦ досягнення суспільного консенсусу щодо необхідності, масштабів і напрямів зниження державних видатків;
- ✦ забезпечення їх поетапного зниження задля недопущення «провалів» держави;
- ✦ підвищення якості державного урядування з метою зростання віддачі від меншого обсягу фінансових ресурсів, унеможливлення їх розкрадання;
- ✦ підвищення ефективності адміністрування податків, зменшення масштабів ухилення від їх сплати, що, своєю чергою, неможливе без встановлення реальної відповідальності за порушення норм податкового законодавства.

Зниження рівня податкового навантаження саме по собі, за недотримання зазначених умов, не приведе ні до зменшення масштабів тіньової економіки та зайнятості, ні до вирішення проблеми неефективного використання бюджетних коштів, ні до зменшення державного втручання в ті сфери, де при-

Фіскальне та державне навантаження на економіку України у 2014–2019 рр.

Показник	Рік					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Фіскальне навантаження на економіку						
Частка доходів зведеного бюджету у ВВП, %	28,74	32,79	32,82	34,08	33,28	32,45
Частка видатків зведеного бюджету у ВВП, %	32,96	34,19	35,04	35,42	35,13	34,53
Державне навантаження на економіку						
Частка доходів зведеного бюджету та власних доходів соціальних фондів у ВВП, %	40,71	42,44	38,57	40,32	39,88	39,47
Частка видатків зведеного бюджету та Пенсійного фонду (профінансованих за рахунок власних джерел)* у ВВП, %	44,95	44,68	43,41	42,90	42,26 (43,15**)	42,02

Примітки: * – за відсутності у відкритому доступі звітів про виконання бюджетів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та Фонду соціального страхування України з тимчасової втрати працездатності розрахунки зроблено з урахуванням видатків лише Пенсійного фонду України; ** – державне навантаження з урахуванням видатків усіх державних соціальних фондів.

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України та звітів Пенсійного фонду України.

сутність держави є зайвою, ні до підвищення якості державного регулювання. Проте точно супроводжуватиметься негативними наслідками у сфері надання суспільних послуг.

Крім податкового навантаження на економіку, важливим індикатором податкової системи України є його розподіл між основними факторами виробництва (працею й капіталом) та споживанням. Такий розподіл, здійснений відповідно до класифікації податків за економічними функціями, розробленої Єврокомісією та адаптованої до України⁴, дозволяє визначити частку різних груп податків у ВВП та їх імпліцитні ставки. Якщо перша дозволяє встановити, які податки домінують у податковій системі країни, то друга є показником податкового навантаження на працю, капітал і споживання.

Проведені розрахунки показали, що в Україні найбільша частка ВВП перерозподіляється через податки на працю (табл. 4). Впродовж 2010–2013 рр. вона коливалася в межах 16–17% ВВП, зменшившись у 2014–2016 рр. з 15,47 до 10,47%, або на 5 в. п., після чого почала поступово зростати до 13,09% ВВП у 2019 р. Її загальне зниження протягом 2014–2018 рр. складало 3,28 в. п.

Такі масштабні зміни не спостерігалися в жодній країні ЄС-11, де частка податків на працю у ВВП за цей самий період зменшилася лише в Хорватії й Угорщині (в обох країнах на 0,6 в. п.) (табл. 5). В інших країнах вона зростала, як і її середній рівень по цій групі країн. Не дивно, що якщо у 2010 р. частка податків на працю у ВВП в Україні була вищою за її середній рівень у країнах ЄС-11 (14,62%), то у 2018 р.

⁴ Про класифікацію податків в Україні за факторами виробництва і споживання див.: [18, с. 146–172].

ситуація змінюється на протилежну. Нижчий, ніж в Україні, рівень перерозподілу ВВП через податки на працю мають лише такі країни ЄС-11, як Болгарія та Румунія. А імпліцитна ставка податків на працю в нашій країні, знизившись у 2016 р. з 34,64% до 28,58%, наразі є меншою, ніж у всіх країнах ЄС-11, за винятком Болгарії.

Найнижчою в Україні, як і в країнах ЄС-11 та більшості країн ЄС-15, є частка податків на капітал у ВВП. Впродовж десяти років чітка тенденція в її динаміці не простежується; вона коливається в межах 4–5% ВВП, змінюючись переважно під впливом кон'юнктурних чинників, і є вищою, ніж її середній рівень у країнах ЄС-11. Щодо імпліцитної ставки податків на капітал, то через відсутність повної статистичної інформації, необхідної для розрахунку за методологією Єврокомісії знаменника показника – доходів від капіталу⁵, вона була розрахована за спрощеною процедурою⁶. Це унеможливає коректні порівняння з імпліцитною ставкою податків на капітал у країнах ЄС, проте дозволяє аналізувати її динаміку в Україні, оскільки за всі роки показник розраховувався за єдиною методикою.

⁵ Проблеми з розрахунком імпліцитної ставки податків на капітал існують не лише в Україні. Експерти Єврокомісії вважають її найбільш складною для розрахунку, й передусім через брак необхідної інформації. – Див.: [19].

⁶ При розрахунку доходів від капіталу в Україні враховувалися такі їх види, як чистий прибуток, змішаний дохід, сальдо доходів від власності, а також доходи від власності, отримані з інших країн. Не були враховані доходи за страховими полісами, сплачені нефінансовими та фінансовими корпораціями та доходи за страховими полісами, отримані домогосподарствами, самозайнятими та неприбутковими організаціями.

Таблиця 4

Частка податків на працю, капітал і споживання у ВВП в Україні та їх імпліцитні ставки, %

Рік	Частка податків у ВВП			Імпліцитні ставки податків		
	на працю	на капітал	на споживання	на працю	на капітал	на споживання
2010	17,35	4,77	12,38	34,64	20,40	19,65
2011	16,04	5,20	14,26	34,15	23,34	21,58
2012	17,22	5,19	14,46	34,26	24,73	21,38
2013	17,25	5,02	13,09	34,60	24,65	18,32
2014	15,47	3,92	13,69	33,41	16,54	19,38
2015	13,55	4,24	15,02	34,64	15,68	22,43
2016	10,47	4,65	15,23	28,58	15,86	23,14
2017	11,58	4,61	15,76	29,50	16,82	23,78
2018	12,19	5,25	15,16	29,36	20,83	22,19
2019	13,09	5,15	14,13	н. д.	н. д.	н. д.

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України.

Таблиця 5

Частка податків на працю, капітал і споживання у ВВП та імпліцитні ставки податків у країнах ЄС, %

Країна	Частка податків у ВВП						Імпліцитні ставки податків					
	на працю		на капітал		на споживання		на працю		на капітал		на споживання	
	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Бельгія	24,2	22,4	10,6	11,2	10,8	11,0	43,1	41,2	36,6	39,8	17,4	18,0
Болгарія	9,9	10,9	4,4	5,0	14,1	14,0	24,3	24,7	13,7	:	18,9	19,9
Чехія	17,2	18,7	5,2	5,5	11,5	11,9	39,4	40,6	17,2	19,2	18,9	20,1
Данія	25,5	23,2	9,3	7,6	14,1	14,2	33,1	34,6	39,9	32,9	24,8	25,0
Німеччина	21,6	22,8	6,2	7,1	10,5	10,2	36,9	37,9	25,1	30,6	16,3	16,2
Естонія	16,2	16,6	2,5	2,8	13,2	13,4	34,2	33,1	9,5	10,7	21,3	22,5
Ірландія	12,8	9,7	6,3	6,0	9,9	7,0	33,3	32,9	15,1	14,7	20,2	19,6
Греція	14,5	16,1	8,2	8,2	13,4	14,6	39,1	43,2	21,5	21,6	15,8	17,6
Іспанія	16,9	16,8	7,7	8,3	9,3	9,6	33,3	34,2	25,4	25,9	13,2	13,8
Франція	23,9	23,9	10,7	10,8	11,1	11,7	41,2	40,9	52,0	55,1	16,8	17,9
Хорватія	14,9	14,3	3,8	4,9	18,0	19,4	31,8	30,9	:	:	21,7	23,8
Італія	21,3	21,0	10,5	9,6	11,1	11,1	43,6	42,7	32,9	29,2	15,6	15,7
Кіпр	11,4	11,9	9,2	8,1	13,1	13,9	24,6	26,6	12,7	8,7	16,5	18,2
Латвія	13,8	14,4	3,6	3,0	12,3	13,5	31,5	29,4	15,7	15,1	17,6	20,1
Литва	13,7	15,6	3,0	3,2	10,8	11,4	31,4	31,8	8,0	9,6	15,5	16,6
Люксембург	16,6	17,0	10,0	13,2	11,0	9,1	31,0	31,1	7,8	16,6	:	21,3
Угорщина	17,8	17,2	5,0	4,4	15,9	16,0	40,6	38,9	18,0	15,8	25,4	26,4
Мальта	11,0	11,7	9,0	8,3	12,4	11,9	22,6	25,7	:	:	18,3	20,3
Нідерланди	20,0	20,0	6,0	7,3	11,0	11,4	32,0	33,2	11,4	14,8	17,8	19,0
Австрія	24,4	23,4	6,9	7,5	11,6	11,4	42,7	41,5	27,0	28,3	17,9	18,1
Польща	13,1	14,2	7,4	8,4	11,5	12,6	32,3	33,8	18,5	23,1	16,8	19,1
Португалія	14,9	14,7	7,2	7,3	12,2	12,9	29,5	29,4	24,9	27,6	15,8	16,7
Румунія	10,8	12,3	4,8	3,7	12,0	10,3	32,2	30,7	13,1	10,7	17,7	15,3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Словенія	18,5	19,0	4,5	4,9	14,4	13,8	35,3	36,0	24,8	24,5	21,9	21,7
Словаччина	16,2	18,2	4,8	4,6	10,8	11,3	36,0	43,8	13,0	13,9	16,6	17,3
Фінляндія	22,6	20,9	6,7	7,1	14,2	14,2	40,5	39,2	29,4	26,6	21,9	22,5
Швеція	24,7	25,5	5,6	6,1	12,0	12,2	38,3	39,6	28,6	29,3	20,1	21,2
Велика Британія	12,3	12,8	9,2	9,9	11,0	11,0	24,9	25,6	30,3	33,9	14,6	14,8
У середньому												
ЄС-15	19,7	19,4	8,1	8,5	11,5	11,4	36,2	36,5	27,2	28,5	17,7	18,5
ЄС-11	14,7	15,6	4,5	4,6	13,1	13,4	33,6	34,0	15,2	15,8	19,3	20,3

Джерело: Data on Taxation. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en

До 2014 р. імпліцитна ставка податків на капітал в Україні, поступаючи імпліцитній ставці податків на працю, була вищою за відповідну ставку податків на споживання. Аналогічна ситуація у 2018 р. спостерігається в таких країнах ЄС-11, як Польща і Словенія, а також у більшості країн ЄС-15, а у Великій Британії податкове навантаження на капітал перевищує не лише податкове навантаження на споживання, а й на працю. В Україні з 2014 р. податкове навантаження на капітал не лише зменшилося на 8,11 в. п., а й встановилося на нижчому рівні, ніж податкове навантаження на споживання, що свідчить про сприятливі для економічного зростання структурні зміни в оподаткуванні.

Частка ВВП, що перерозподіляється через податки на споживання в Україні, впродовж 2010–2019 рр. збільшилася і з 2015 р. перевищує частку податків не лише на капітал, а й на працю, що свідчить про домінування в податковій системі України податків на споживання. Проте податкове навантаження на споживання є все ще нижчим, ніж податкове навантаження на працю, хоча перевищує податкове навантаження на споживання у країнах ЄС-11, за винятком Хорватії й Угорщини.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, можна констатувати такі основні зміни в податковій системі України впродовж 2010–2019 рр.:

- ✦ зниження загального рівня податкового навантаження на економіку, яке відбулося незважаючи на спричинене заходами фіскальної консолідації зростання частки податків у ВВП, за рахунок зменшення частки ВВП, що перерозподіляється через єдиний соціальний внесок, яке стало наслідком масштабного зниження його ставки;
- ✦ зниження податкового навантаження на фактор виробництва «праця» до рівня, нижчого за середній рівень у країнах ЄС-11 і в більшості країн цієї групи, за винятком Болгарії;

- ✦ зміщення податкового навантаження з капіталу на споживання, що проявилось у зміні співвідношення між імпліцитними ставками відповідних груп податків: якщо до 2014 р. імпліцитна ставка податків на капітал була вищою, ніж імпліцитна ставка податків на споживання, то з 2014 р. ситуація змінюється на протилежну, що свідчить про позитивні структурні зрушення в податковій системі України, які вважаються більш сприятливими для економічного зростання.

Зазначені зміни необхідно враховувати, розробляючи стратегію подальшого реформування податкової системи України, проте їх значення для економічного зростання та детінізації економіки, як і значення податкових трансформацій загалом, не варто переоцінювати. Макроекономічні ефекти оподаткування не є однаковими в різних країнах, оскільки залежать від багатьох чинників. Лише за результатами економетричного аналізу можна визначити, чи вплинули зміни в податковому навантаженні в Україні на динаміку її ВВП, детінізацію зарплат і економіки. Проведення такого аналізу є актуальним завданням подальших досліджень. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Луніна І. О., Білоусова О. С. Реформування податку на прибуток підприємств у контексті забезпечення стійкості державних фінансів. *Економіка України*. 2018. № 7. С. 46–58.
2. Заха Д., Оттен Т., Бетлій О., Джуччі Р. Податок на прибуток підприємств чи податок на виведений капітал: аналіз та рекомендації / Німецька консультативна група. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Берлін/Київ. 2017. URL: http://www.ier.com.ua/files//publications/Policy_papers/German_advisory_group/2017/PS_01_2017_ukr.pdf
3. Гетманцев Д. Податок на виведений капітал – модна маніпулятивна ідея // Дзеркало тижня. 14–20 липня 2018 р. URL: <https://dt.ua/business/podatok-na-vivedeniy-kapital-modna-manipulyativna-ideya-282978.html>

4. Шемяткін О. Податок на виведений капітал 2019 – leave them, kids, alone. Економічна правда. 16.11.2018 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/11/16/642729/>
5. Коротун В. І., Новицька Н. В., Кошук Т. В., Хлебнікова І. І. Діалектика реформування акцизного оподаткування тютюнових виробів в Україні: євроінтеграційний аспект. Ірпінь : Університет ДФС України. 2018. 100 с. URL: http://ndi-fp.nusta.edu.ua/files/doc/2018_brochure.pdf
6. Кошук Т. В. Шляхи удосконалення порядку сплати акцизного податку з тютюнових виробів в Україні. *Фінанси України*. 2019. № 4. С. 68–78. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2019.04.068>
7. Fedosov V., Tymchenko O., Babichenko V. Tax Transformation Effects. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. Т. 2. № 29. С. 462–475. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i29.172216>
8. Швабій К. Усі податки шкідливі, але ПДВ – найшкідливіший // *Дзеркало тижня*. 30.04.2020 р. URL: https://dt.ua/finances/usi-podatki-shkidliivi-ale-pdv-nayshkidlivishiy-346284_.html
9. Швабій К. Податкова реформа має починатися з ПДВ // *Дзеркало тижня*. 04. 06.2020. URL: https://dt.ua/finances/neproduktivni-vitraty-neproduktivnoyi-ekonomiki-349880_.html
10. Енглєр Ф., Кірхнер Р., Войтс С., Бетлій О. Економічні результати зниження єдиного соціального внеску в Україні. *Вісник Національного банку України*. Вересень 2016. С. 20–26. URL: https://journal.bank.gov.ua/uploads/articles/237_2_ukr.pdf
11. Соколовська А. М. Реформа єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні. *Фінанси України*. 2015. № 7. С. 7–23. URL: http://finukr.org.ua/docs/FU_15_07_007_uk.pdf
12. Серебрянський Д., Вдовиченко А. ЄСВ і детінізація: фальстарт чи початок структурних змін? // *Дзеркало тижня*. 04.06.2016. URL: https://dt.ua/finances/yesv-i-detinizaciya-falstart-chi-pochatok-strukturnih-zmin_.html
13. Гетман О. Що та хто заважає знизити «розмір держави» і шкідливе для країни навантаження на фонд оплати праці? // *Дзеркало тижня*. 21.02.2020. URL: https://dt.ua/macrolevel/galma-ekonomichnogo-zrostannya-339315_.html
14. Tax Policies for Inclusive Growth in a Changing World. OECD report to G-20 Finance Ministers and Central Bank Governors, July 2018. URL: <http://www.oecd.org/g20/Tax-policies-for-inclusive-growth-in-a-changing-world-OECD.pdf>
15. Tanzi V., Zee H. Tax Policy for Developing Countries / Economic Issues. International Monetary Fund. 2001. No. 27. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/issues/issues27/>
16. Tax Policy Reforms 2019: OECD and Selected Partner Economies. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/da56c295-en/1/2/3/index.html?itemId=/content/publication/da56c295-en&mimeType=text/html&csp_=_aa66d87574ea6f0c4c2b5ea287156b0a&itemIdG0=oeecd&itemContentType=book#section-d1e3950
17. World Economic Outlook Database, April 2019 / International Monetary Fund. Database updated in April 2019. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/03/28/world-economic-outlook-april-2019>
18. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи / за ред. Т. І. Єфименко, А. М. Соколовської. Київ : ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. 494 с.
19. Taxation trends in the European Union: Data for the EU Member States, Iceland and Norway : 2020 edition. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2020. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/taxation_trends_report_2020.pdf

REFERENCES

- Dynamika podatkovoho navantazhennia v Ukraini v konteksti realizatsii podatkovoї reformy* [Dynamics of the Tax Burden in Ukraine in the Context of Tax Reform]. Kyiv: DNNU «Akademiia finansovoho upravlinnia», 2013.
- Enhler, F. et al. "Ekonomichni rezultaty znyzhennia yedynoho sotsialnoho vnesku v Ukraini" [Economic Results of the Reduction of the Single Social Contribution in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*. Sep 2016. https://journal.bank.gov.ua/uploads/articles/237_2_ukr.pdf
- Fedosov, V., Tymchenko, O., and Babichenko, V. "Tax Transformation Effects". *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, vol. 2, no. 29 (2019): 462-475. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i29.172216>
- Hetman, O. "Shcho ta khto zavazhaie znyztyty «rozmir derzhavy» i shkidlyve dlia krainy navantazhennia na fond oplaty pratsi?" [What and Who Prevents to Reduce the "Size of the State" and Harmful to the Country the Burden on the Payroll?]. *Dzerkalo tyzhnia*. February, 21, 2020. https://dt.ua/macrolevel/galma-ekonomichnogo-zrostannya-339315_.html
- Hetmantsev, D. "Podatok na vyvedeny kapital - modna manipulyatyvna ideia" [Withdrawn Capital Tax Is a Fashionable Manipulative Idea]. *Dzerkalo tyzhnia*. July 14-20, 2018. https://dt.ua/business/podatok-na-vivedeniy-kapital-modna-manipulyativna-ideya-282978_.html
- Korotun, V. I. et al. "Dialektyka reformuvannia aktsyznoho opodatkovannia tiutiunovykh vyrobiv v Ukraini: yevrointehratsiyni aspekt" [The Dialectic of Reforming the Excise Taxation of Tobacco Products in Ukraine: The European Integration Aspect]. Irpin : Universytet DFS Ukrainy. 2018. http://ndi-fp.nusta.edu.ua/files/doc/2018_brochure.pdf
- Koshchuk, T. V. "Shliakhy udoskonalennia poriadku splaty aktsyznoho podatku z tiutiunovykh vyrobiv v Ukraini" [Ways to Improve the Procedure of Paying the Excise Duty on Tobacco Products in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 4 (2019): 68-78. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2019.04.068>
- Lunina, I. O., and Bilousova, O. S. "Reformuvannia podatku na prybutok pidpriemstv u konteksti zabezpechennia stiiikosti derzhavnykh finansiv" [Reforming the Corporate Income Tax in the Context of Ensuring the

- Sustainability of Public Finances]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 7 (2018): 46-58.
- Serebrianskyi, D., and Vdovychenko, A. "YeSV i detinizatsiia: falstart chy pochatok strukturnykh zmin?" [SSC and De-shadowing: A False Start or the Beginning of Structural Change?]. *Dzerkalo tyzhnia*. June 04, 2016. <https://dt.ua/finances/yesv-i-detinizaciya-falstart-chi-pochatok-strukturnih-zmin-.html>
- Shemiatiuk, O. "Podatok na vyvedenyi kapital 2019 - leave them, kids, alone" [Withdrawn Capital Tax 2019 - Leave Them, Kids, Alone]. *Ekonomichna pravda*. November 16, 2018. <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/11/16/642729/>
- Shvabii, K. "Podatkova reforma maie pochynatsia z PDV" [Tax Reform Should Start with VAT]. *Dzerkalo tyzhnia*. June 04, 2020. https://dt.ua/finances/neproduktivnivitraty-neproduktivnoyi-ekonomiki-349880_.html
- Shvabii, K. "Usi podatky shkidlyvi, ale PDV - naishkidlyvishyi" [All Taxes are Harmful, but VAT is the Most Harmful]. *Dzerkalo tyzhnia*. April 30, 2020. https://dt.ua/finances/usi-podatki-shkidlyvi-ale-pdv-nayshkidlyvishiy-346284_.html
- Sokolovska, A. M. "Reforma yedynoho sotsialnoho vnesku na zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia v Ukraini" [Reform of the Single Contribution for Compulsory State Social Insurance in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*. 2015. http://finukr.org.ua/docs/FU_15_07_007_uk.pdf
- "Tax Policies for Inclusive Growth in a Changing World. OECD report to G-20 Finance Ministers and Central Bank Governors, July 2018". <http://www.oecd.org/g20/Tax-policies-for-inclusive-growth-in-a-changing-world-OECD.pdf>
- "Tax Policy Reforms 2019: OECD and Selected Partner Economies". https://www.oecd-ilibrary.org/sites/da56c295-en/1/2/3/index.html?itemId=/content/publication/da56c295-en&mimeType=text/html&csp_=_aa66d87574ea6f0c4c2b5ea287156b0a&itemIGO=oecd&itemContentType=book#section-d1e3950
- "Taxation trends in the European Union: Data for the EU Member States, Iceland and Norway : 2020 edition". Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2020. https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/taxation_trends_report_2020.pdf
- Tanzi, V., and Zee, H. "Tax Policy for Developing Countries". *Economic Issues*. International Monetary Fund. 2001. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/issues/issues27/>
- "World Economic Outlook Database, April 2019". International Monetary Fund. Database updated in April 2019. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/03/28/world-economic-outlook-april-2019>
- Zakha, D. et al. "Podatok na prybutok pidpriemstv chy podatok na vyvedenyi kapital: analiz ta rekomendatsii" [Corporate Income Tax or Withheld Capital Tax: Analysis and Recommendations]. *Nimetska konsultatyvna hrupa*. Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii. Berlin; Kyiv. 2017. http://www.ier.com.ua/files//publications/Policy_papers/German_advisory_group/2017/PS_01_2017_ukr.pdf